

Eg

A EZ

De val van het slot Puttenstein

Een artikel over de geschiedenis van het slot Puttenstein, dat in 1375 werd verwoest en de daar gedane vondsten.

Enige vondsten

B. Dubbe

Wie zich vanuit Wezep (Noord-Veluwe) over de oude Zuiderzee-straatweg in de richting van Elburg begeeft, passeert eerst aan de linkerhand het landgoed IJsselvliedt. De weg maakt vervolgens een bocht naar links en kort daarna bevindt zich rechts de afslag naar Kampen. Een weinig verder ziet men, eveneens aan de rechterkant, omringd door bomen, twee boeren-behuizingen liggen op een flauwe verhoging in het omringende weiland (afb. 1). Niets wijst erop, dat deze vredige plek eens het toneel was van hevige strijd. In de Middeleeuwen lag op de plaats van deze huizen namelijk het sterke slot Puttenstein, eigendom van de ridder Herbern van Putten, telg van een geslacht, dat stamde uit het land van Vollenhove¹(afb. 2).

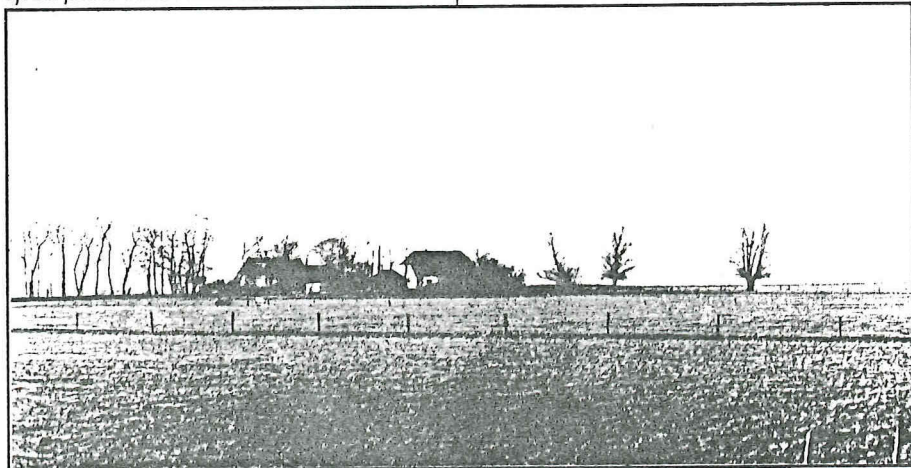
Heer Herbern was een machtig man. Hij bezat uitgestrekte bezittingen in het noorden van de Veluwe tussen Elburg en Oosterwolde, in het land van Vollenhove, de Graafschap en Drenthe. Hij had het recht van gruit in Elburg en het recht van wind te Doornspijk². Bovendien had hij

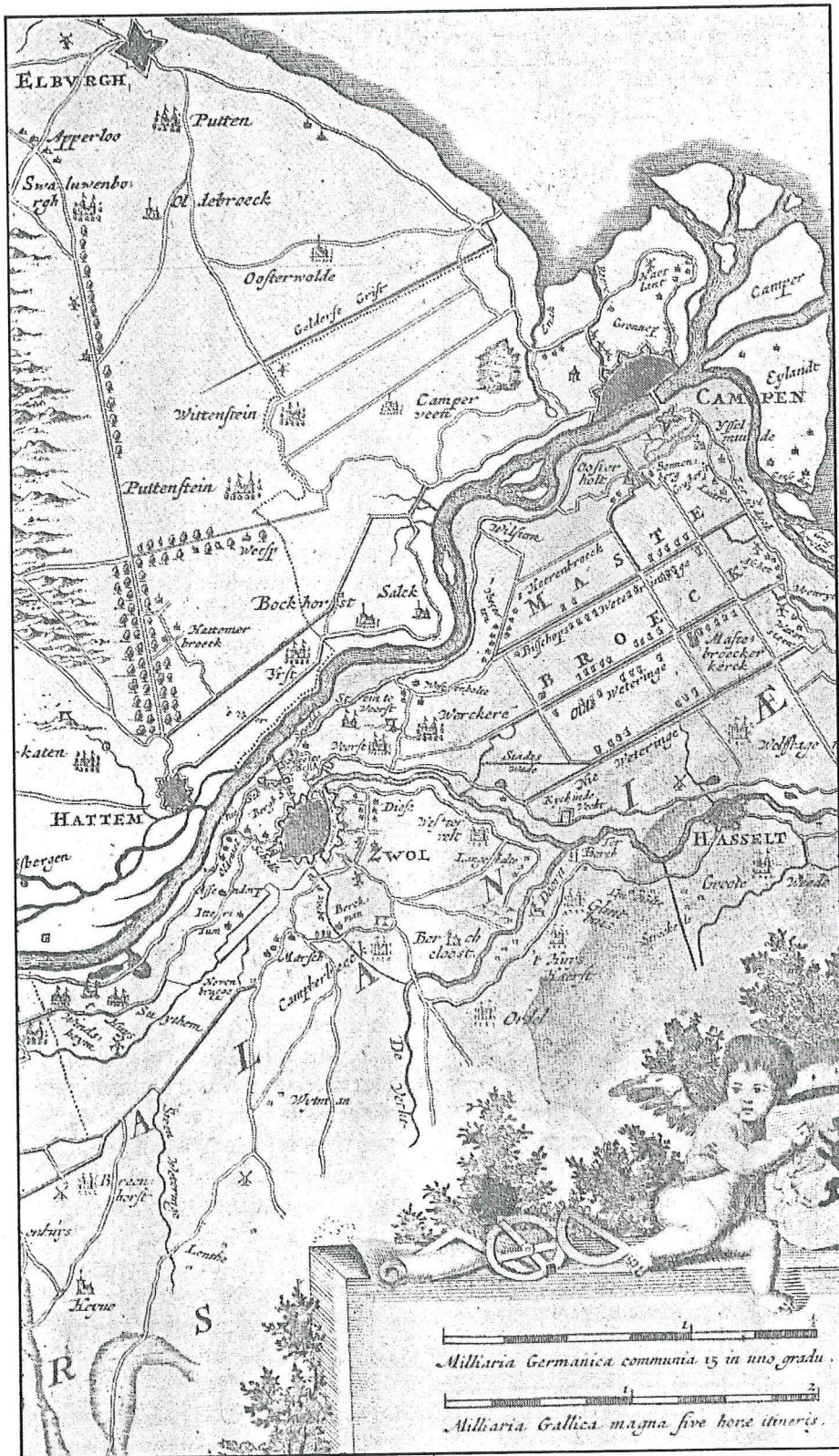
allerlei vis- en tiendrechten en bezat, naast andere hoven het slot Old Putten, juist ten zuiden van Elburg gelegen³.

Rijkdom en macht maakten de ridder en diens zonen overmoedig. Hij bedreef vele gewelddaden en gedroeg zich als een roofridder, die als zodanig veel gelijkenis had met heer Zweder van Voorst, die aan de andere zijde van de IJssel zijn praktijken had uitgeoefend, maar wiens slot in 1362 door de Utrechtse bisschop met hulp van de drie steden Deventer, Kampen en Zwolle werd veroverd en geslecht. Herberns knechten, die bijvoorbeeld tienden in het Kamperveen moesten innen; een recht dat hij in leen had van de Utrechtse bisschop, misdroegen zich en behandelden de daar wonende boeren als waren zij zijn lijfeigenen en dwongen hen zelfs tot het betalen van schattingen. Vanuit Puttenstein beheerste de heer Van Putten de Noord-Veluwe en de scheepvaart op de IJssel. Dit blijkt onder andere uit een op 2 september 1374 gegeven vrijgeleide aan de Kamper burger Lubbert Voernen, die tot Lambertsdag (17 sept.) gelegenheid kreeg om met een schip en drie mannen naar Yerst en terug te varen om een lading zaad te halen⁵.

Ook Arend van Slichtenhorst maakt melding van een brutaal staaltje van 's mans vermetelheid. In een *klinkrymken*, dat aan de poorten van de naburige steden werd bevestigd, stelde Herbern *zijne groote maght en haar* (de steden) *zwacke blooheid aan de kaak*: *Die van Kampen en doen ons niet, Die van Harderwijk hebben den moed niet, Die van Elburgh hebben 't goed niet, Gods vriend en alle mans vyand*.⁶ In hoeverre dit verhaal op waarheid berust, valt moeilijk vast te stellen.

Afb. 1. Gezicht vanaf de Zuiderzeestraatweg op de plaats waar eens Puttenstein stond.

Afb. 2. Deel van een kaart van F. de Wit, In de Kalverstraat op den Dam inde Witte Pascaert, met een overzicht van een deel der Noordveluwe XVIII, collectie R. de Heer

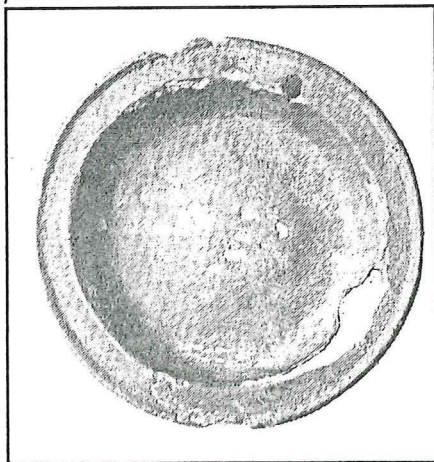
Wel maakt een omstreeks 1361 door het stadsbestuur van Elburg opgestelde lijst van klachten over misdrijven door de ridder en zijn *ghesinde* gepleegd duidelijk, dat hij bepaald geen brave borst was.⁷ Deze opsomming van zijn euvel daden vormde een aanklacht ten behoeve van de klaring.⁸ Zo kwam Heer Herbern op zeker ogenblik met zijn knechten naar de stad Elburg, opende de sluis

van de stadsgracht, zodat het water daaruit wegstroomde. Bij die gelegenheid werden twee mannen gewond en het been van een vrouw *ontwee* (doormidden, stuk) *ghescoten*. Daarbij bleef het echter niet, want de volgende dag keerde hij met zijn krijgsvolk terug *van den huus ghewapent mit vurade ende opene bannijren ende hebben twe onser porters doet gheslaghen ende anders, weal tiene onsen porteren zere ghewont*. Daarna verdwenen de soldaten, maar niet nadat in het huis van een burger, *die vrouwe van den huus die up 't uyt draghen was van kinde*, geslagen had en behalve een handboog ook *anders hoer ghadinghe* meegenomen had. De lijst besluit met de mededeling dat de knechten van Herbern 's nachts bij Elburger poorters op bezoek gingen en daar de aanwezige vaten bier meenamen *up heren Herberts huus*. In 1373 begaf de heer van Putten zich naar Zwolle ter gelegenheid van de aanwezigheid van de bisschop van Utrecht aldaar (Arnold II van Hoorn, bisschop van 1371-1377)⁹. Herbern had namelijk enige Stichtse goederen in leen. Hij verzocht de bisschop opnieuw met deze goederen te mogen worden beleend. Deze weigerde echter vanwege de schade die zijn leenman hem had berokkend en drong aan op betaling van zijn vorderingen. Daarop stelde Herbern voor de drie grote Overijsselse steden als bemiddelaars in het conflict te laten optreden. De bisschop weigerde echter, waarop de in woede ontstoken ridder vertrok. De bij dit gesprek aanwezige Kamper schepenen waren het niet met de bisschop eens. Zij meenden, dat tussenkomst van de drie steden voorkeur verdiende. Waarschijnlijk was het de bedoeling van de kerkvorst de machtspositie van de heer Van Putten te ondermijnen, mede in verband met de strijd om de erfopvolging in Gelre tussen de beide dochters van Reinoud II van Gelre; Mechteld en Maria. De bisschop was een aanhanger van de partij van Mechteld, die gesteund werden door de Van Heeckerens,

terwijl Herbern van Putten de partij van de Bronkhorsten koos en daarmee Maria was toegedaan¹⁰. Het gevolg van de onenigheid met de bisschop was dat Kampen en Herbern op 4 juni 1373 een verdrag sloten, waarbij men overeenkwam, dat elkaars burgers en goederen geen schade zou worden toegebracht, alvorens men elkaar daarvan te voren zou verwittigen. Dat alles met de wel heel korte opzegtermijn van acht dagen¹¹.

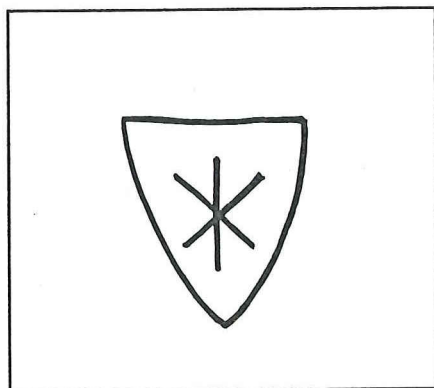
Lang duurde dit verbond niet. Van Putten trachtte de bisschop zoveel mogelijk te benadelen. In de zomer van 1373 trok een aantal knechten vanuit Puttensteyn het Kamperveen binnen om, zoals Van Slichtenhorst opmerkt, *die van Kamperveen te ribbezakken*¹². De schout van dit gebied kwam hen echter met een aantal boeren tegemoet, waarop zij negen dienaren van Herbern dood sloegen¹³. Dit was er de aanleiding toe, dat de stad Kampen en ridder Herbern elkaar de oorlog aanzegden. Op sente Luciendach 1373 (13 dec.) sloten de bisschop en de stad Kampen een verdrag: *dat men het huis Puttensteyn zonder dralen zou neerleggen*¹⁴. Het "zonder dralen" duurde echter tot 1375 voor men het beleg sloeg bij het kasteel. Op 15 juni trokken de Kampenaren op naar de burcht, die na een belegering van zes weken werd veroverd. De kasteelheer werd gevangelijk naar Kampen gevoerd.

Afb. 3. Tinnen dobbeliet, diam. 11,3 cm., XIVB, port. coll.

Toch werd al op 31 augustus 1375 vrede gesloten. Daarbij werd onder andere bepaald, dat het huis Puttensteyn zou worden geslecht, dat Herbern de bouwmaterialen mocht behouden en dat Kampen de blijdestenen die in het kasteel werden geslingerd weer mee zou mogen nemen¹⁵.

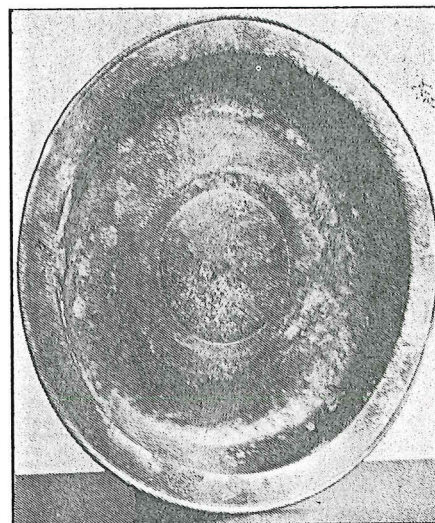
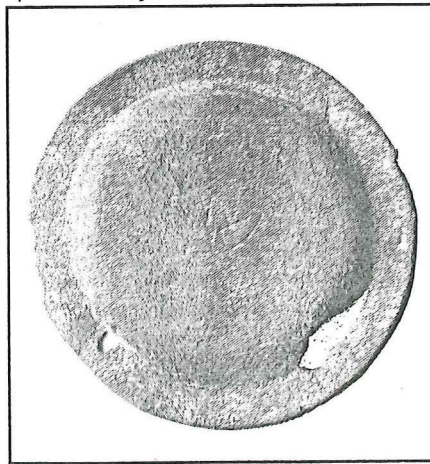
Zoals reeds werd opgemerkt, bevinden zich thans op de plaats waar eens het Slot Puttenstein stond, twee boerderijen, de een genaamd Puttenstein de andere De Pol. Om deze gebouwen treft men bij een oppervlakkig onderzoek in de

Afb. 5. Wapenschild op achterzijde dobbeliet van afb. 3, h. 2,5 cm.

bodem puin en fragmenten van leien aan. Ook kan in het land waargenomen worden waar eens de grachten van het slot moeten zijn geweest (afb. 3 en 4). Een opgraving vond niet plaats, maar zijn er ondanks dat feit nog andere sporen bewaard

Afb. 4. Achterzijde dobbeliet van afb. 3

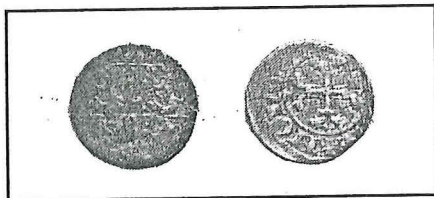

afb. 6. Tinnen schotel, diam. 37,5 cm., bodervondst 1962 v.m. kasteel Valckenstein bij IJsselmonde, XIVB, Historisch Museum Rotterdam.

gebleven, die herinneren aan wat zich hier vroeger heeft afgespeeld? Dankzij de oplettendheid van enige geïnteresseerden, de heren Ruud de Heer en Jan van 't IJssel kan deze vraag bevestigend worden beantwoord.

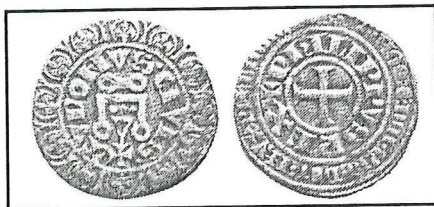
Als eerste moet de vondst van een tinnen dobbeliet of mosterd-schoteltje (afb. 3 en 4) worden vermeld, dat helaas in de bodem nogal heeft geleden. Het heeft een doorsnee van 11,3 cm, de rand is 1,2 cm breed en in het midden van het plat is een cirkel gegraveerd met een diameter van 3,1 cm. Het op de rand gestempelde tinmerk is door corrosie verdwenen. Het schoteltje draagt aan de achterzijde een eigendomsmerk in de vorm van een gotisch wapenschild met daarin een verkort gestreept Sint-Andriesskruis met daarin een verticale eveneens gestreepte balk, die juist door het midden van het kruis gaat (afb. 5). Naar mag worden aangenomen heeft het toebehoord aan een belangrijke Kamper burger, die met zijn stadgenoten ten strijde was getrokken. Om twee redenen moet worden gesproken van een gewichtig persoon. In de eerste plaats was tinwerk in de veertiende eeuw

geen gemeengoed en bovendien voerde hij een wapen. Een wat vorm betreft gelijke schotel, ook met een cirkel op het plat werd in de gracht van het voormalige kasteel Valckenstein gevonden, dat eertijds op het eiland van IJsselmonde lag. De datering van deze schotel kon worden vastgesteld aan de hand van de vondst-omstandigheden, die wezen op de tweede helft van de Veertiende Eeuw (afb.6).

Afb. 7. Sterling geslagen in het munthuis van de graven Van den Bergh te 's-Heerenberg, diam. 1,68 cm, XIVB, Part. coll.

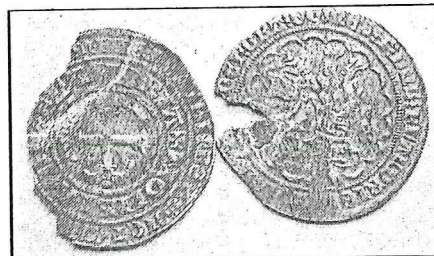
Ook het dobbeliertje stamt uit dezelfde tijd. Het werd, naar mag worden aangenomen, verloren tijdens het beleg. Het werd op circa 300 meter afstand, ten noorden van de burcht, aangetroffen in een weiland langs de Polweg op een diepte van ongeveer 40 à 50 cm onder het maaiveld.

Afb. 8. Groot tournoois, geslagen tijdens de regering van Philips VI van Frankrijk, diam. 2,48 cm., XIVA, Part. Coll.

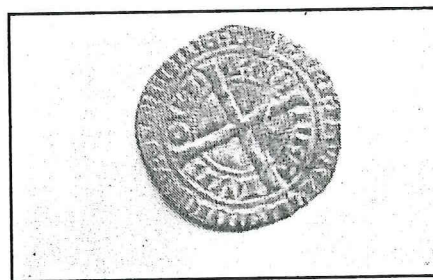
Op dezelfde plaats werd een aantal munten gevonden, die alle gangbaar waren in de periode, toen het beleg plaats vond. Daarom is het welhaast zeker, dat ze tijdens de circa zes weken durende strijd verloren zijn geraakt. Allereerst moet een *sterling*

worden vermeld, die in de jaren 1354-1387 werd geslagen in het munthuis van de graven Van den Bergh te 's-Heerenberg (afb. 7). De waarde kwam overeen met $1/3$ groot. De groot was een zilverstuk, dat in de loop van de Veertiende Eeuw sterk devalueerde, zodat in de tweede helft van die eeuw overgegaan werd tot invoering van de

Afb. 9. Twee plakken, geslagen tijdens de regering van Lodewijk II van Male, diam. 3,1 cm., XIVB, Part. coll.

dubbele groot of *plak*. Ook vond men een *groot tournoois*, met het opschrift *Philippus Rex*, een munt van de Franse koning Philips VI (1328-1350) (afb. 8). Deze van oorsprong Franse muntstukken waren in het oosten van Nederland tot omstreeks 1400 het voornaamste zilvergeld¹⁶. Vervolgens dienen twee te Vlaanderen door Graaf Lodewijk II

Afb. 11. Groot, geslagen tijdens de regering van Lodewijk I van Nevers, diam. 2,7 cm., XIVA, Part. Coll.

van Mals (1346-1384), sedert 1365 geslagen zilveren *plakken* te worden genoemd (afb. 9), evenals een te Utrecht omstreeks dezelfde tijd aangemaakt exemplaar (afb. 10). De waarde ervan kwam overeen met twee groot. Deze *plakken* tonen aan de voorzijde een zittende leeuw met een tournooihelm op de kop. Tenslotte werd nog een zilveren *groot* van de Vlaamse graaf Lodewijk

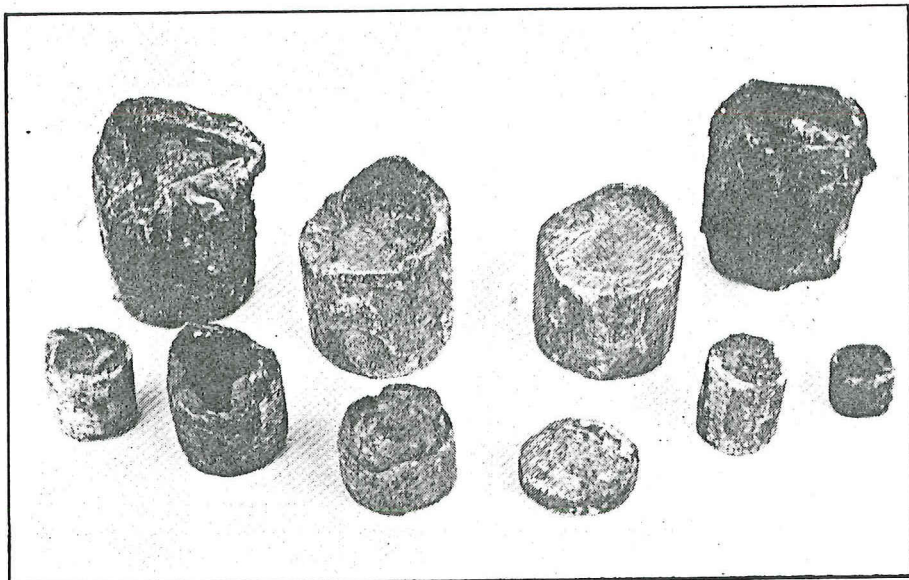

Afb. 10. Plak geslagen te Utrecht, diam. 3,1 cm., XIVB, Part. coll.

I van Nevers (1322-1346) aan getroffen, die geslagen werd tussen 1322 en 1346 (afb. 11).

Deze toch bescheiden vondst toont opnieuw aan hoeveel verschillende soorten munten er tezelfdertijd in omloop waren.

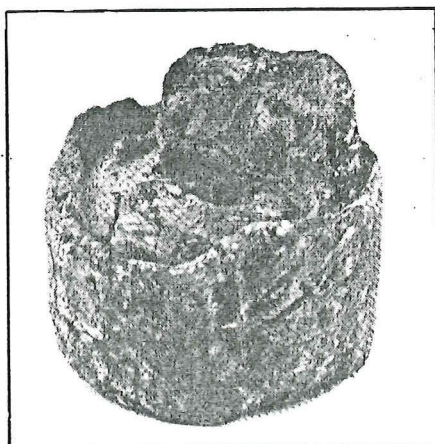
Een ander aspect van de strijd rondom Puttenstein is het gebruikte wapentuig. Er werd namelijk op circa 200 à 300 meter ten noorden van de plaats waar het slot stond in de weilanden links en rechts van de Polweg, op een diepte van 20 to 40 cm een concentratie van loodbuskogels (ca. 300 stuks) (Afb 12). aangetroffen. Dit wijst erop, dat er tijdens het beleg met vuurwapens is geschoten. Uit het feit, dat de kogels zo ver van het kasteel verwijderd zijn gevonden, zou afgeleid kunnen worden dat de belegerden over *donrebussen* of loodbussen beschikten. Een bewijs daarvoor is het feit, dat het overgrote deel der gevonden kogels betrekkelijk onvervormd is. Bij de belegering in 1362 van het kasteel Voorst bij Zwolle werd door de stad Deventer eveneens gebruik gemaakt van geschut. De daar gevonden loden kogels zijn groten-deels vervormd en vaak platgeslagen tegen de kasteelmuren, hetgeen ook blijkt uit het aangeklitte baksteen-gruis¹⁷. Mogelijk hebben heer Herberns mannen getracht met hun loodbussen het afschieten van stenen met de grote blijde, die de Kamper burgers hadden opgesteld, te verhinderen. Op de plaats waar zich eens de muren van het kasteel verhieven,

Afb. 12. Loden kogels, gevonden bij het v.m. kasteel Puttenstein, met kalibers variërend van 4,7 tot 1,6 cm., Part. Coll.

werd een zwaar projectiel gevonden (kal. 4,7 cm.), dat kennelijk door de belegeraars was afgevuurd, getuige de aanwezigheid van aangeklit baksteengruis. Dit feit maakt het aannemelijk, dat ook het legertje van Bisschop en Kampenaren over een aantal bussen beschikte. Zowel Heer Herbern als de stad Kampen hadden ongetwijfeld gehoord, resp. kennis gemaakt met de uitwerking van deze bussen tijdens het beleg van 1362 voor het kasteel Voorst bij Zwolle. Zij waren beiden kapitaalkrachtig genoeg om zich dit type wapen te kunnen aanschaffen. Tenslotte moet de mogelijkheid onder ogen worden gezien, dat door in later tijd plaats

Afb. 13. Loden kogel met ijzeren insluitsel, gevonden bij het v.m. kasteel Puttenstein, kal. 3,5 cm., Part. Coll.

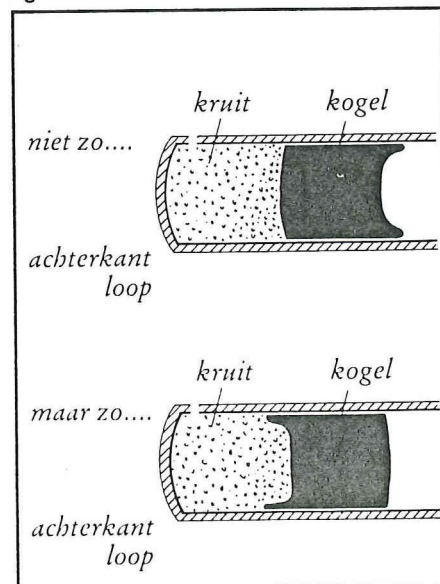
gehad hebbend grondverzet de gevonden kogels uit de nabijheid van de kasteelmuren op de plaats terecht zijn gekomen waar ze nu werden opgegraven. Dat zou er op wijzen, dat alleen de belegeraars van *donrebussen* gebruik hadden gemaakt. Uit het voorgaande is echter gebleken, dat er vooralsnog niets op wijst, dat deze veronderstelling juist zou zijn.

In die tijd was eenvoudig geschut meestal vervaardigd van smeedijzer. Zo ontving in 1362 op de Woensdag na *sente Johansdach decollatio* (30 aug. 1362) *meyster Gosen van Nymegen van eyne groten donrebussen te versmeden ende van V ander donrebussen ende V hameren tot den bussen* een bedrag van 8 pond, 6 schellingen en 3 penningen¹⁸. In wat later tijd gebruikte men ook koperen kanonnetjes, zoals blijkt uit een lijst van eigendommen van de stad Zwolle, opgemaakt omstreeks 1399, die *een koperen busse ghebeten pothond* vermeldt¹⁹. Loodbussen hadden een loop, die aan de achterzijde was afgesloten. Onder aan de loop bevond zich een haakvormig uitsteeksel om het geschut vast te kunnen zetten. Om de bus te laden, moest het kruit in de monding van de loop worden gegoten. Vaak bedroeg het gewicht aan kruit de helft van het gewicht van de kogel²⁰. Vervolgens liet men

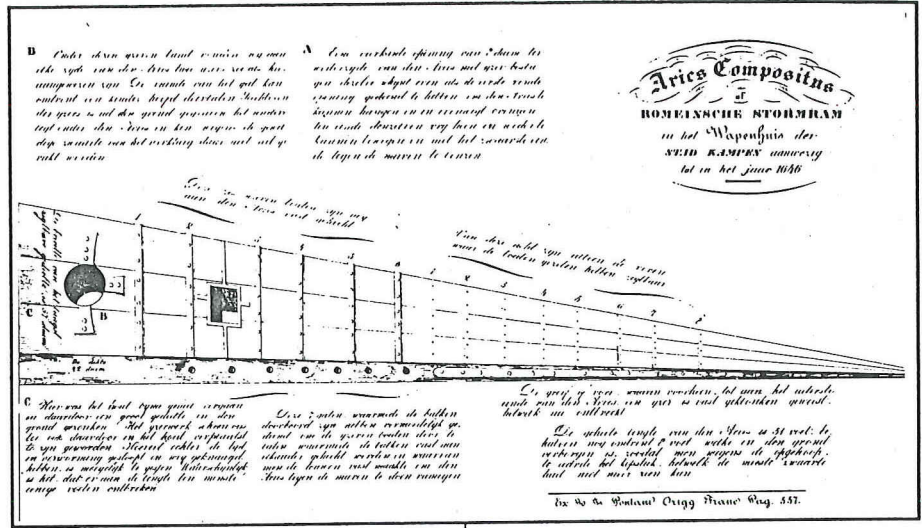
er een loden kogel in zakken, die stevig op het kruit werd gestampt, zodat er geen ruimte meer was tussen kruit en kogel. Achter in de loop bevond zich het zundgat. Door middel van bijvoorbeeld een gloeiende ijzerdraad of de haakstok werd het kruit tot ontploffing gebracht, waardoor de kogel werd afgeschoten.

De loden kogels werden in vormen gegoten, die zoveel mogelijk met het kaliber van het geschut overeenkwamen. Er werden kogels met de kalibers 4,7, 3,5, 2,5 en 1,6 cm gevonden. Sommige van de gevonden projectielen bevatten een stuk ijzer, waarschijnlijk om het doordringingsvermogen te bevorderen (afb. 13). Later werden ook ijzeren kogels gebruikt: *Item een clene koperen busse daer men clote mede schut mit 36 ijseren cloter*²¹. De meeste loden kogels hebben een kraag die meestal overal even dik en gelijkmatig van vorm is. Soms is hij wel 1,5 cm hoog en zou, naar men beweert, zijn ontstaan bij het in de loop "rammen" van de kogel. Dit zou dan betekenen, dat de kraag zich aan de voorzijde van het projectiel bevond²². Enige twijfel daaraan lijkt op zijn plaats. In de eerste plaats is lood, hoewel een zacht metaal, toch geen stopverf, dat men naar ►

Fig 1.

believen kon vervormen. Bovendien mocht de kogel niet zo vast in de loop "geramd" worden, dat hij bij het afschieten bleef steken, waardoor het geschut kon ontploffen. Ook kan een kogel met een vrij grote holle ruimte aan de voorzijde uit een oogpunt van ballistiek onmogelijk aan zijn doel beantwoorden. Bij verscheidende exemplaren is van het met grote kracht aanstampen c.q. "rammen" aan de kraagzijde van het projectiel niets te bespeuren. De huid van het gestolde lood daartegen is daar wel waar te nemen. Daarom lijkt het waarschijnlijker, dat de kraag met vooropgezette bedoeling al bij het gieten ontstond, opdat de achterzijde van de kogel met deze kraag het kruid zou omsluiten (zie fig. 1) Bij grotere bussen werd gebruik gemaakt van een houten prop tussen het kruid en de kogel, opdat de gassen niet langs de kogel konden ontsnappen. Het staat wel vast, dat dit bij de bussen waarmee stenen kogels werden afgeschoten gebeurde, maar ze kunnen ook gebruikt zijn bij loodbussen van groter kaliber. *Item Ludeken den dreyer um 50 proppe in die bussen, 18 plak*²³. Mogelijk is de platte loden schijf (op afb. 12 vooraan, 3e van rechts) eveneens als zodanig gebezigd. Grote bussen werden op schragen gelegd. De kleinere werden van stelen voorzien, opdat die gemakkelijk op het doel konden worden gericht, terwijl voorts de terugslag kon worden opgevangen. Een ander attribuut bij het afvuren was de haakstok, die een ijzeren uiteinde had in de vorm van een haak. Deze haak werd gloeiend heet gemaakt en bij het zundgat gehouden, waardoor het kruid ontbrandde. Voor dit doel werden vuurpannen aangeschaft, waarin gloeiende kolen

werden gedaan, zodat men in staat was tijdens de "artillerie-duels" de haken steeds paraat te hebben. Een bijzondere vorm van een vuurpan leverde de stadstimmerman van Zwolle, Willamme Palmer, in 1395 aan het Deventer stadsbestuur namelijk : *een yseren kystiken dear men vuer inne beschuet die bussen hake mede te heyten alse men in den velde mit der bussen meynt te schieter*²⁴. Hij ontving hiervoor 1 gulden en 26 groten. Het bij Puttenstein gebruikte geschut was vrij primitief. Er konden maar enkele schoten per dag mee worden gelost. Bovendien was het gevaar voor de schutter niet veel minder groot, dan voor degene op wie werd geschoten. Vaak ontploften of scheurden de lopen. In elk geval hadden ze, vooral in het begin een afschrikwekkende werking. Het was echter niet het geschut, dat de bezetters van Puttenstein op de knieën dwong, maar een grote blijde, die met de door haar geworpen grote stenen de muren kapot beukte. De arm van dit werktuig werd nadien bewaard in de kapel van het Heilige Geestgasthuis te Kampen. De Gelderse geschiedschrijver Johannes Isacius Pontanus (1571-1639), die het kerkje in 1630 bezocht, heeft er een tekening van

Afb. 14. een blijde-arm, die bij Puttenstein door de Kampenaren werd gebruikt, getekend door J.I. Pontanus, ontleend aan de Overijsselsche almanak voor oudheid en letteren 1338.

gemaakt, die bewaard is gebleven (afb. 14). Hij meende dat het een ARIES, een stormram was. In 1646 is dit kerkje evenals de blijdearm in vlammen opgegaan²⁵. Behalve de vondst van het tinnen dobbeliertje, de munten en de loden kogels werden nog enige scherven van veertiende-eeuws Siegburgs gres aangetroffen. Veel is er derhalve niet wat nu aan het slot Puttenstein herinnert. Dat wil echter niet zeggen, dat er niet meer te vinden zou zijn. Een vakkundig geleide opgraving heeft tot op heden niet plaats gevonden, zodat er zelfs over de grootte en de versterkingen van het kasteel niets bekend is. Misschien zijn de hier gesignaleerde vondsten aanleiding om eens een nader onderzoek in te stellen naar de omvang van dit roversnest, dat in de Veertiende Eeuw de basis was van waaruit Heer Herbern van Putten en zijn knechten de Noord-Veluwe terroriseerden. ■

1 A.N. baron de Vos van Steenwijk, *Het geslacht De Vos Van Steenwijk in het licht van de geschiedenis van de Drentse Adel*, Assen/Amsterdam 1976, 204.
2 Het recht van gruit wil zeggen het monopolie te bezitten van de levering van

gruit. D.i. een uit kruiden vervaardigde giststof voor het bier, die later vervangen werd door hop. Het recht van wind is het recht windmolens te houden met uitsluiting van ieder ander.

3 A.N. baron de Vos van Steenwijk, (zie noot 1), 204.
4 *Het kasteel Voorst, Macht en val van een Overijsselse burcht*, Werken van de Vereniging tot Beoefening van Overijsselsch

Regt en Geschiedenis, nr. 36, Zwolle 1983.

5 J. Don, *De archieven der gemeente Kampen*, I, Kampen 1963, 168, regest nr. 96, Yerst was een kasteel dat lag tussen Zolk en Katerveer.

6 J.I. Pontanus, *Historiae Gelricae*, XIV, *Harderwijk 1639*, 307. Arend van Slichtenhorst, *Boeken van de Gelderse Geschiedenissen*, Arnhem 1653, 156.

7 A.J. van der Ven, *Inventaris van het stadsarchief Elburg, 's-Gravenhage 1932*, 176, nr 22. *Stadsarchief Elburg*, nr. 1591. Vr. med. de heer Hans Tabak, *Streekarchivaris te Oldebroek*.

8 De klaring was het gerechtshof dat voorgezeten werd door de Gelderse hertog.

9 E. Moulin, Herbern van Putten of de belegering van Puttenstein, in: *Overijsselsche Almanak voor oudheid en letteren 1838*, Deventer 1837, 107-108. J.W. Schaap en C.N. Fehrmann, *De conflicten tussen de stad Kampen en de Gelderse Heren Van Putten*, in: *Kamper Almanak 1966/67*, 268-284. P.A.W.S. van Meurs, *Geschiedenis en Rechtsontwikkeling van Elburg, Arnhem 1885*, 23-24.

10 J.W. Schaap en C.N. Fehrmann, (zie noot 9), 273-276

11 J. Don, *De archieven (zie noot 5)*, 168, reg.

97. Schaap en Fehrmann (zie noot 9) noemen 4-6-1372.

12 Arend van Slichtenhorst, (zie noot 6),

13 J.W. Schaap en C.N. Fehrmann, (zie noot 9), 277-278

14 J. Don, *De Archieven (zie noot 5)*, 167, reg. nr. 94.

15 Ibidem, 169-170, reg. nr. 105.

16 H. Enno Van Gelder, *De Nederlandse Munten, Utrecht/Antwerpen 1965*, p 28-38.

17 A.D. Verlinde, *Vondsten uit de Voorst*, in: *Het kasteel Voorst (zie noot 4)*, 58-61.

18 J.I. van Doorninck, *De Cameraars-rekeningen van Deventer, III (1361-1374)*, 171

19 S. Elte en F.C. Berkenvelder, *De maand-rekening van Zwolle 1399*, Zwolle 1970, 10.

20 H. Müller, *Historische Wafften*, Berlin 1957, 132.

21 S. Elte en F.C. Berkenvelder, (zie noot 19), 10.

22 H.M. Zijlstra-Zweens, *Of his array telle I no lenger tale, Aspects of custume, arms and armour in*

Western Europe 1200-1400, (diss.), Amsterdam 1988, 99-104. Idem, *Een stad in 't geweer, Deventers aandeel in de oorlog van 1362*, in: *Het kasteel Voorst (zie noot 4)*, 89-92. R.B.F. van der Sloot, *Middeleeuws Wapentuig*, Bussem 1964, 99-105.

23 S. Elte en F.C. Berkenvelder, *De maand-rekening van Zwolle 1401*, 89.

24 G.M. Meyer, *De stadsrekeningen van Deventer, I (1394-1400)*, Groningen 1968, 94

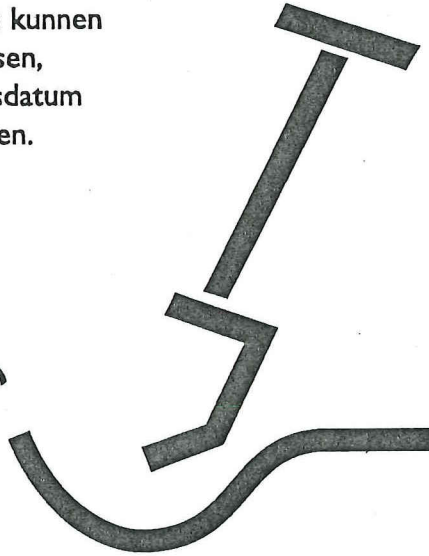
25 E. Moulin, Herbern van Putten (zie noot 9), 117-127.

Een woord van dank geldt de heren gebr. Puttenstein en Van Limburg voor de toestemming om op hun terreinen onderzoek te mogen doen.

Overgenomen uit: *Antiek* jrg 23 nr 10

Alleen particulieren (leden) kunnen gratis "Opravertjes" plaatsen, door deze voor de sluitingsdatum naar de redactie op te sturen.

OPGRAVERTJES

Te koop **Garret grand master hunter II** z.g.a.n. incl. zoekschotels van 21,5 en 31,5 cm en de diepzoeker (two box) Prijs f 1750,- Inlichtingen 053-764800

Te koop **Compass scanner XP-350 met grote schotel (30cm)**, ongeveer 1½ jaar oud en zeer weinig gebruikt (5x) Zo goed als nieuw.

Prijs f 850,-
F.C.J. Immers, Van Dalenlaan 228,
2082 VL Santpoort Tel. 023-373088

GEZOCHT!!!

Ik zoek iemand (meerdere mensen mag natuurlijk ook) die in het bezit is van een auto en regelmatig met zijn metaaldetector op pad gaat. Zelf ben ik niet in het bezit van een auto en dus is het voor mij helaas niet mogelijk om er eens echt een keer op uit te gaan. Daar

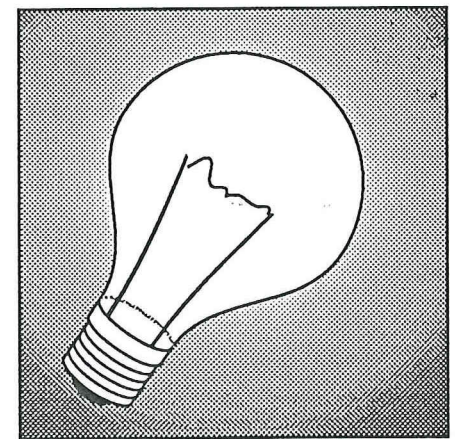
komt nog bij, dat het mij ook gezelliger lijkt om samen met nog iemand (of meer) onze hobby uit te oefenen. Ook is het voordeliger, want vanzelfsprekend zijn de reiskosten een stuk minder als je er gezamenlijk op uittrekt. Ik ben zelf 23 jaar en woon in Twijzelerheide. Het liefst zou ik met iemand in contact komen, die al enige ervaring heeft en daardoor ook mooie plaatsen weet te vinden waar we kunnen zoeken. Het probleem is, dat ik meestal niet weet waar ik het beste kan gaan zoeken.

Ik hoop, dat er mensen op deze oproep reageren!

J. Hoeksma, Twijzelerheide
Tel.: 05113-1799

In de maanden juni, juli en augustus wordt er, m.m.v. onze vereniging, in het Gemeente Museum in Elburg een tentoonstelling van bodemvondsten met de detector georganiseerd. De eerste (gemelde) vondsten zijn al binnen (Romeinse verzameling w.o. een bronzen gezichtshelm). Wij zoeken eerste klas materiaal (aangemeld).

R. de Heer Tel./Fax 05203-6591.

TIP

Voor de leukste, origineelste of meest bruikbare TIP wordt elke 2 maanden een boek beschikbaar gesteld door Fa. Detect te Enschede stuur deze tips naar de redactie van dit blad onder vermelding van "TIP"